

In Memoriam

Ilpo Ekman 1928–2014

Suomen Geologisen Seuran kirjeenvaihtajajäsen Ilpo Uljas Ilmari Ekman kuoli Turussa 7. huhtikuuta 2014. Hän oli syntynyt Oulussa 29. huhtikuuta 1928. Ilpo Ekman asui Petroskoissa yli kuusi vuosikymmentä. Hän kartoitti ja tutki Karjalan tasavallan kvartaärigeologiaa ja tuli 1970-luvulta alkaen suomalaisten tutuksi ja ystäväksi monissa yhteisissä tutkimushankkeissa.

Kesällä 1982 suomalaiset ja Karjalan geologit pitivät paljon yhteyttä Moskovassa järjestetyssä suuressa kansainvälisen kvartaäritutkijoiden unionin INQUA:n kokouksessa. Sitten seurasi usean vuoden hiljaisuus, pysähtyneisyyden aika, mikä merkitsi matkustuskieltoa Ilpolle ja hänen kollegoilleen Suomeen.

Perestroikka muutti kaiken ja yhteistyö käynnistyi uudestaan 1980-luvun lopulla. Talvella 1990 tutkimme Kuusamon Paanajärven pohjakerrostumia Ilpon, Tolla ja Lukasovin ja monen muun petroskoi-laisen tutkijan kanssa. Ylitimme valtakunnan rajan päivittäin moottorikelkoilla venäläisten rajavartioiden avustuksella paikasta, missä tuskin oli ollut ainuttakaan rajan ylitystä sodan jälkeen. Sitä oli vaikea uskoa todeksi. Ilpon ja Oulun yliopiston maantietelijöiden ja biologien yhteistyö jatkui vuosikausia Venäjän Karjalan luonnonhistorian selvittelyssä.

Kesällä 1991 Petroskoin geologit ja Suomen GTK järjestivät laajan kansainvälisen geologisen korrelaatio-ohjelman kenttärekeilyn Vienan Karjalassa. Retkei-

lyä varten tehtiin opaskirja, johon Ilpo Ekman ja Vladimir Iljin kirjoittivat pitkän luvun Karjalan ja Kuolan kvartaarikautisesta geologiasta. Matkalla mukana ollut Phil Gibbard Cambridgen yliopistosta toivoi, että artikkeli julkaistaan laajassa kokoomateoksessa “Glacial Deposits in North-West Europe”, ja näin tapahtui vuonna 1995.

Vuonna 1993 ilmestyi kaunis “miljoonakartta” Suomen ja Luoteis-Venäjän kvartaarigeologiasta Petroskoin Geologian instituutin ja Suomen GTK:n yhteistyönä. Ilpo Ekman ja Tolja Lukasov olivat petroskoilaisia avainhenkilöitä. He osallistuivat yli 30 karttakokoukseen, joissa suomalaisia johti Jouko Niemelä. Kartta oli rajan ylittävä avaus geologisessa kartoitusyhteistyössä. Suomalaisten geologien hyvä tuttu William Robonen, joka kuoli myös alkuvuodesta 2014, sanoi minulle kerran Petroskoissa, että jos kartta olisi julkaistu viisi vuotta aikaisemmin, Karjalan geologit olisivat joutuneet Siperiaan.

Viimeisen yhteisen kenttätyömatkamme Ilpon kanssa teimme talvella 1996 Laatokan Valamon luostarisaaressa, mistä kairasimme näytteet kaikista pikkujärvistä alueen maankohoamishistorian selvittämiseksi. Mukana olivat myös Tolja Lukasov ja Igor Demidov, hekin jo molemmat kuolleet. Matka saarelle tehtiin helmikuuisena pakkasyönä yli jäätyneen Laatokan. Se oli yksi mieliin painuva kokemus monilla retkillämme kahden vuosikymmenen aikana.

Ilpon lapsuuteen ja nuoruuteen kuului loputon määrä surullisia tapahtumia.

Ilpon isä Mikko Ekman (oikeammin Lauri Laine) muutti Petroskoihin vuonna 1932, kun hänen elämänsä entisenä punakaartilaisena ei sujunut Suomessa. Ilpo muutti Martta-äitinsä kanssa pian perässä. Ilpo oli silloin neljävuotias. Isä eteni Karjalan vahvan miehen Edvard Gyllingin läheiseksi apulaiseksi mutta Stalinin terrori, joka tuhosi tuhansia suomalaisia vuonna 1938, vei isän lisäksi myös Gyllingin ja naapurissa asuneen Haapalaisen-sedän, kuten Ilpo Suomen punakaartin päällikköä Eero Haapalaista nimitti. Ilpo menetti isänsä siis kymmenvuotiaana.

Ilpon isä oli Suomessa vuonna 1918 tuomittu pitkäaikaiseen vankeusrangaistukseen, jota hän kärsi Tammisaaren vankeilassa, kunnes Suomen ensimmäinen presidentti K.J. Ståhlberg hänet armahti. Presidentin pojantytär Irmeli Vuorela oli tutkijana Geologian tutkimuskeskuksessa ja tutustui Ilpoon 1990-luvulla. Muistan liikkuttavan tilaisuuden, kun Ilpo näytti presidentti Ståhlbergin allekirjoittamaa armahduskirjelmää Irmelille.

Kansanvihollisen Martta-vaimon ja Ilpo-pojan elämä Petroskoissa oli kovaa. Talvisodan aikana heidät kuljetettiin lotjalla karkotukseen Vepsään. Lotjan täyttäviä ihmisiä uhattiin, että he pääsevät pois vasta, kun rannalla oleva korkea vuori on louhittu matalaksi. Jatkosodan aikana Martta ja Ilpo karkotettiin Uralin taakse, missä he näkivät nälkää. Tästä kokemuksesta Ilpo kertoi useasti.

Sodan jälkeen Ilpo ja äiti saivat luvan palata Petroskoihin, Ilpo pääsi opintielle ja lopulta O.W. Kuusiselle nimettyyn Pet-

roskoin valtionyliopistoon opiskelemaan geologiaa ja valmistui vuonna 1954. Ilpon isä rehabilitoitiin vuonna 1957, mutta vasta perestroikan aikana 1980-luvun lopulla isän lopullinen kohtalo, teloitus Petroskoin Suolusmäessä pian tuomion jälkeen, selvisi asiakirjoista.

Valmistuttuaan Ilpo työskenteli 10 vuotta Neuvosto-Karjalan geologisessa tutkimuslaitoksessa ja keräsi aineistoa jatko-opintoja varten. Hän haki tohtorikoulutettavaksi Leningradiin valtakunnan johtavaan geologian tutkimuslaitokseen VSE-GEIHIN ja väitteli vuonna 1968 aiheenaan Aunuksen kannaksen kvartaäristratigrafia, siis jääkautinen geologinen kehitys. Ilpo siirtyi vuonna 1967 Karjalan tutkimuskeskuksen geologian instituutin tutkijaksi ja jäi virastaan eläkkeelle vuonna 1996 liki 30-vuotisen työuran jälkeen.

Ilpo Ekman oli arvostettu ja palkittu geologi Karjalassa ja koko Neuvostoliitossa ja vanhemmiten myös muissa maissa. Hän julkaisi noin 140 tieteellistä artikkelia. Geologian ohella hän harrasti laajasti myös historiaa erityisesti lähimenneisyyttä ja politiikkaa.

Ilpon äiti oli toivonut, että Ilpo muuttaisi Suomeen, kun se olisi mahdollista. Jäätyään eläkkeelle Ilpo toteutti äitinsä unelman ja muutti vaimonsa Antoninan kanssa pysyvästi Turkuun. Ratkaisua helppotti, kun tyttäret Viktoria ja Julia olivat perheineen jo muuttaneet Suomeen. Ilpo kertoi myös, että hän haluaa Suomeen, koska Venäjällä hän pelkää, mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

Vielä Suomessakin Ilpo jatkoi geologista tutkimusta. Vuonna 2001 hän julkaisi Suomalaisen Tiedeakatemian sarjassa Liisa Ikosen kanssa laajan kirjoituksen, jossa käsiteltiin muinaista meriyhteyttä Viananmeren ja Itämeren välillä ennen viimeistä jääkautta 120 000 vuotta sitten.

Ilpon yhteistyötä suomalaisten geologien kanssa arvostettiin täällä kovasti. Hänet kutsuttiin Suomen Geologisen Seuran kirjeenvaihtajajäseneksi vuonna 1994. Jäsendiplomi ojennettiin Ilpolle Helsingin Säätytalossa varta vasten järjestetyssä tilaisuudessa.

Ilpon tarina sisältää paljon käsittämättömän raskaita tapahtumia, jotka olivat yhteisiä Neuvosto-Karjalaan 1920- ja 1930-luvuilla siirtyneille tuhansille suomalaiskommunisteille ja heidän jälkeläisilleen.

Ilpo oli harvinainen ihminen, täysin vailla katkeruutta, aina luotettava, avulias ja ystävällinen. Olen miettinyt useasti, täytyykö ihmisen käydä läpi Ilpon koettelemukset jalostuakseen hänen kaltaisekseen.

MATTI SAARNISTO

Kuva Matti Saarnisto: Ilpo Ekman Äänisen Peurasaarella (Oleni ostrov) kesällä 1992. Saaren stromatoliittikalkkikiveä louhivat myös suomalaiset poliittiset vangit 1930-luvulla.